

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O'RTA MAXSUS

TA'LIM VAZIRLIGI

NAMANGAN DAVLAT
UNIVERSITETI

**ILMIY
AXBOROTNOMA**

2022

- НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НАМАНГАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА
- SCIENTIFIC BULLETIN OF
NAMANGAN STATE UNIVERSITY

ISSN:2181-0427

journal.namdu.uz

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdumalikov R. Eshnazarov J.E. Ajdodlar jismoniy madaniyat tarixini o'rganish masalalari: O'quv qo'llanma. – Toshkent: O'qituvchi, 1993. – 64 b.
2. Abdumalikov R. Akramov A.K. O'zbekistonda jismoniy madaniyat va sport tarixini o'rganish masalalari. O'quv qo'llanma. – Toshkent, 1994. – 42 b.
3. Abdumalikov R. Jismoniy madaniyat va sport ixtisosligidagi nazariy talablarni boshqaruvchilik faoliyatlariga o'rgatishning amaliy asoslari. – Toshkent: O'zDJTI nashriyoti, 1994. – 62 b.
4. Abdumalikov R. Abdullaev A. va boshqalar. Xalq milliy o'yinlari mazmunida ma'naviyat masalalari. Metodik qo'llanma. – Toshkent, 1996. – 34 b.
5. Abdumalikov R. Xoldorov T.X. Turizm: O'quv qo'llanma. – Toshkent: O'qituvchi, 1968. – 162 b.
6. Abu Ali ibn Sino. Tib qonunlari / Tuzuvchilar: U. Karimov, H. Hikmatullaev. – Toshkent: Xalq merosi, 1994. 1-jild. – 300 b.
7. Azimov O. Jismoniy tarbiya va shaxsning kamoloti. – Toshkent: O'zbekiston, 1969. – 40 b.
8. Akromov A.K. O'zbekistonda jismoniy madaniyat va sport tarixi. O'quv qo'llanma. – Toshkent: O'qituvchi, 1997. – 158 b.

INNOVATION JAMIYAT SHAROITIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING MILLIY ODOB MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH

Abdujalilova Shoirabek Abdumajitovna

Chirchiq davlat pedagogika universiteti dotsenti, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

abdujalilova_shoira@gmail.com

Janbayeva Marjan Smatillayevna

Chirchiq davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi janbayeva_marjan@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada innovatsion jamiyat sharoitida bo'lajak o'qituvchilarning milliy odob madaniyatini rivojlantirish haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: odob, odob normalari, innovatsiya, tamoyil, me'yor, xushmuomalalik, axloq, e'tiqod, ma'naviy hodisa, sharm-hayo, jamiyat, nutq odobi.

РАЗВИТИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ ПОВЕДЕНИЯ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В УСЛОВИЯХ ИННОВАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

Абдужалилова Шайра Абдумажитовна

Доцент Чирчикского государственного педагогического университета, кандидат педагогических наук, доцент.

abdujalilova_shoira@gmail.com

Жанбаева Маржан Сматиллаевна

Преподаватель Чирчикского государственного педагогического университета

janbayeva_marjan@gmail.com

Аннотация: В данной статье рассматривается развитие национальной этикетной культуры будущих педагогов в условиях инновационного общества.

Ключевые слова: этикет, нормы этикета, новаторство, принцип, норма, вежливость, нравственность, вера, духовное явление, стыд, общество, речевой этикет.

DEVELOPMENT OF THE NATIONAL CULTURE OF BEHAVIOR OF FUTURE TEACHERS IN AN INNOVATIVE SOCIETY

Abdujalilova Shaira Abdumajitovna

Assistant Professor of Chirchik State Pedagogical University, Candidate of Pedagogical Sciences.

abdujalilova_shoira@gmail.com

Zhanbayeva Marzhan Smatillayevna

Chirchik State Pedagogical University teacher janbayeva_marjan@gmail.com

Annotation: *This article discusses the development of the national etiquette culture of future teachers in the conditions of an innovative society.*

Key words: *etiquette, norms of etiquette, innovation, principle, standard, politeness, morals, faith, spiritual phenomenon, shame, society, speech etiquette.*

Kirish

Jahon mamlakatlari ta'lim tizimida o'qituvchilarning imkoniyatlaridan oqilona foydalanish jarayoni kechmoqda. Bunda o'qituvchilarning milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalanganlik ko'nikmasiga asosiy e'tibor qaratilmoqda. Chunki milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi asosida tarbiyalangan o'qituvchilarning yoshlarni shunday ruhda tarbiyalashi masalasi idrok etilmoqda. Bu borada xalqaro tashkilotlar tomonidan amalga kiritilgan TALIS, EGRA kabi xalqaro baholash dasturlari asosida o'qituvchilarning tarbiyalanganlik darajasini o'rganib borish va baholash ishlari amalga oshirilmoqda. Dunyoning ta'lim muassasalarida va yetakchi ilmiy - amaliy markazlarida o'qituvchilarning innovatsion talablar asosida tarbiyalanganlik omillari tadqiq etilmoqda.

Adabiyotlar tahlili

Avvalo, odob o'zi nima? Shu tushunchaning mohiyatini yoritib olaylik. "O'zbek tilining izohli lug'ati"da: "Odob - "adab" (arabcha)" deyiladi. Va yana shu kitobda: "Adab (arabcha)- adabiyot, yaxshi tarbiya, ma'qul harakat. Ijtimoiy va shaxsiy hayotdagi yaxshi axloq, tarbiya, xushmuomalalik" deyiladi. Odob so'zi arab tilidan o'zbek tiliga kirgan so'z bo'lib, u "ma'dabatun" so'zining o'zagidan olingan. Arab tilida "ma'dabatun" so'zi "ziyofat uyushtirmoq" ma'nosini beradi. Bu haqda "An-Na'imul-kabir" arabcha-o'zbekcha lug'at"da: "Ma'dabatun-ziyofat uyushtirmoq" deyiladi. Odob so'zi insonlarni ma'naviy ziyofatga, yaxshilikka da'vat qilmoq, go'zal xulq-atvorga undash ma'nosini anglatadi [1]. Shaxs ma'naviy hayotining tashqi jihatini ifodalaydi va o'zgalar bilan munosabat (oilal, mehnat jamoasi, turli marosimlar)da namoyon bo'ladi. Odob negizida axloqning ba'zi tamoyil va me'yorlari, shuningdek, maqsadga muvofiqlik va go'zallik (estetika) talablari yotadi. Odob kishining jamoat orasida o'zini qanday tutishi, odamlar bilan qay yo'sinda muomala qilishi, o'z turmushi, bo'sh vaqtini qanday tashkil etishi, inson tashqi qiyofasi qanday bo'lishi lozimligiga tegishli qoidalar (masalan: sharm-xayo, kamtarlik, xushmuomalalik, ozodalik singarilar)ni o'z ichiga oladi. Insonning diniy e'tiqodi uning odobli bo'lib kamol topishiga samarali ta'sir ko'rsatadi. Odob ta'lim-tarbiya, amaliy tajriba jarayonida shakllanadi. Odob inson haqida yoqimli taasurot uyg'otadigan, lekin oila, jamoa, jamiyat va insoniyat hayotida o'zgarish yasaydigan darajada ahamiyat kasb etmaydigan xatti-harakatlardan iboratdir, axloq esa — muayyan jamiyat, zamon, insoniyat tarixi uchun ta'sir eta oladigan turli xatti-harakatlar majmui, insoniy kamolot darajasini belgilovchi ma'naviy hodisa.

Odob - bu juda murakkab tushuncha bo'lib, u bir qator xususiyatlarga ega. Asosiy noziklik shundaki, odob-axloq qoidalari har doim ham mutlaq ma'noga ega emas. Hammasi joy, vaqt va sharoitga bog'liq. Ushbu qoidalarni tushunib, har bir kishi noqulay vaziyatlardan qochishga qodir bo'ladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Odob tushunchasining tarixiy ildizlari Frantsiyaga olib keladi. Umumiy ma'noda, bu atama har bir alohida vaziyatda insonning xatti-harakatiga qo'yiladigan muayyan madaniyatga qo'yiladigan talablar to'plamini anglatadi.

Lug'at ta'rifiga ko'ra, odob-axloq qoidalari- bular jamiyatda umumiy qabul qilingan xulq-atvor qoidalari, chetlab o'tishning belgilangan shakllari. Odobning amaliy mohiyati shundan iboratki, u odamlarga tayyor qoidalaridan foydalanish imkonini beradi.

Odob bir qator xususiyatlarga ega:

1. Odob ming yillar davomida saqlanib qolgan va ko'plab xalqlarga xos bo'lgan universal muloqot normalarini o'z ichiga oladi. Oddiy xushmuomalalik qoidalari, salomlashish, minnatdorchilik izhorlari istisnosiz barcha odamlarga xosdir.

2. Odob o'ziga xos va milliy xususiyatlarni: turli xalqlar hayotining tarixiy sharoitlariga mos keladigan urf-odatlar, urf-odatlar, marosimlar, marosimlarni aks ettiradi.

3. Odob talablari tarixiy xususiyatga ega bo'lib, ular mutlaq emas, nisbiydir, ularga rioya qilish esa joy, zamon va sharoitga bog'liqdir. Jamiyatda kishilarning turmush sharoiti o'zgarib, ta'lim va madaniyat yuksalishi natijasida ayrim xulq-atvor qoidalari boshqalar bilan almashtiriladi. [2].

4. Odob me'yorlari shartli bo'lib, ular odamlarning xulq-atvorida nimalar umume'tirof etilgan va nimalar bo'lmasligi haqida yozilmagan kelishuv xarakterida ko'rinadi. Odobning vazifasi odamlarga muloqot va o'zaro tushunishni osonlashtiradigan bunday shakllarni - xatti-harakatlarning stereotiplarini taklif qilishdir.

5. Odob - axloqiy madaniyat namoyon bo'lishining o'ziga xos shakli, chunki yaxshi xulq-atvor inson ichki madaniyatining tashqi ko'rinishidir.

6. Odob - bu estetik; "Chiroyli xulq-atvor, chiroyli xulq-atvor, chiroyli imo-ishoralar, gavdalar, mimika" deb bejiz aytmaganmiz. Demak, odob-axloq jamiyatda qabul qilingan shaxs axloqiy madaniyatining namoyon bo'lishining estetik shaklidir, desak mubalag'a bo'lmaydi. [3].

Pedagogik odob - o'qituvchi axloqiy-ma'naviy qiyofasini namoyon etuvchi me'yor tuyg'usi yoki xulq va odob qoidalariga rioya qilishi demakdir. Pedagogik odob o'qituvchining o'quvchilar bilan o'zaro munosabatini tashkil qilish vositasi. Psixologik til bilan aytilganda, nazokat insonning bir qolipdagi barqaror tasavvurlarida mujassamlashgan shaxsiy insoniy hislatlarining yig'indisidir. Pedagogik odob me'yorlari o'qituvchidan avvalo yuksak insoniy fazilatlarga ega bo'lishni talab qiladi. Zero, ta'lim-tarbiya tizimini isloh qilishning asosiy maqsadlaridan biri komil inson tarbiyasi bo'lib, u davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi deb e'lon qilingan. Ongi yuksak, mustaqil fikrlay oladigan, xulq-atvori bilan o'zgalarga ibrat bo'ladigan bilimli, ma'rifatli yoshlarni tarbiyalab voyaga etkazish o'qituvchi zimmasida. Shunday ekan, hozirgi innovatsion jamiyat o'qituvchisining o'zi avvalo barkamol inson bo'lishi, mukammal bilimlar sohibi, o'z kasbining yetuk egasi bo'lishi zarur. [4].

Odamlarning mehr-oqibati, bir-birlariga nisbatan o'zaro hurmat e'tiborda bo'lishlari o'zaro muomala jarayonida namoyon bo'ladi. Xalqimizda azaldan muloqot salomlashish madaniyatidan boshlanadi. Salomlashish turli xalqlarda har xil amalga oshiriladi. Xalqimizda salomlashish axloqlilikning yuksak namunasi sifatida e'tirof etilib, uning negizida umuminsoniy qadriyatlarining ustuvorligi, shu millatning ruhiy xususiyatlari, o'zaro munosabatlarining ma'naviy asoslari, bo'lajak muloqotning xarakteri, o'zaro hamkorligi aks etadi. "Qur'oni Karim" da salomlashish odobi musulmon ahlining qat'iy majburiy burchi tarzida bayon etiladi: "Ey mo'minlar, o'z uylaringizdan boshqa uylarga to'izn so'ramaguningizcha va egalariga salom bermaguningizcha kirmangiz. Mana shu sizlar uchun yaxshiroqdir. Shoyad ushbu eslatmadan ibrat olsangizlar" [5].

Tahlil va natijalar

Ajdodlarimizning madaniy va ma'naviy merosi, ular yaratgan so'z, xalq tilining tunganmas boyligi yosh avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu o'rinda Abu Nasr Forobiy, Abu Abdulloh al-Xorazmiy, Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yugnakiy, Hisrav Dehlaviy, Abu Hamid G'azzoliy, Kaykovus, Shayx Sa'diy, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur va boshqa Sharq va G'arb mutafakkirlarining boy meroslarida farzandlarni tarbiyalash va kamolotga etkazish asosiy muammo sifatida targ'ib qilingan. Ular so'zni va nutqni ta'lim-tarbiyada ilohiy ne'mat va hikmat deb bilishgan hamda har bir so'zning o'z o'rni va ahamiyati borligini, tarbiyada so'zdan kuchliroq va qudratliroq narsa yo'qligini, tilga e'tibor - elga e'tibor ekanligini, so'z sehri mo'jizalar yarata olishini ta'kidlab kelganlar. Bularning barchasi mudarris va shogirdlarning samimiy muloqoti jarayonida amalga oshirilgan. Mudarrislar barkamol va tarbiyalangan insonning o'nta nishonasi borligini alohida ta'kidlashgan:

- 1) xalq to'g'ri deb topgan narsaga noto'g'ri deb qaramaslik;
- 2) yoshlikdan o'z nafsiga erk bermaslik;
- 3) birovlardan aslo ayb qidirmaslik;
- 4) yomonlik va omadsizlikni yaxshilikka yo'vish;
- 5) agar gunohkor uzr so'rasa, uzrini qabul qilish va kechirimli bo'lish;
- 6) muhojirlar hojatini chiqarish;
- 7) doimo el g'omini eyish;
- 8) aybini tan olish;
- 9) el bilan ochiq chehrali bo'lish;
- 10) odamlar bilan doimo shirin muomalada bo'lish. [6].

Muloqot Sharqona tarbiyada axloq ko'rki sanalgan. Muallim har bir o'quvchining qanday dunyoqarashga egaligi, tafakkuri, bilim saviyasi, hayotga nisbatan munosabati odamlar bilan o'zaro muloqotida namoyon bo'lishini uqtirishgan. Sharq mutafakkirlari merosida muloqot - azaldan insonlar o'rtasidagi o'zaro aloqa vositasi bo'lgan. Muloqotning asosiy quroli til hisoblangan. Shuning uchun ham til - aloqa quroli sifatida ta'riflanadi. Insonning tili shirin, muomala madaniyatiga ega bo'lsa, qisqa vaqt ichida xalq orasida obro-e'tibor topadi. Ko'p gapirish hech qachon kishiga obro' keltirmaydi. Shuning uchun ham o'tmishda yashab o'tgan mutafakkirlarimiz tilga aytiladigan har bir so'zga hurmat bilan, o'ylab yondashish lozimligini uqtirib o'tganlar. [7]. O'qituvchi "so'z aytishdan avval, har daqiqada so'z ortidan keladigan oqibatlarni o'ylashi (I.P. Pavlov) kerak. Alisher Navoiy o'z adabiy meroslarida muomala madaniyati, xushmuomalalik, tilning ahamiyati to'g'risida, shirinso'zlik haqida noyob fikrlarni

bayon qilgan. Bugungi kunda ham bu fikrlar o'z ahamiyatini yo'qotgan emas. "Til shirinligi - ko'ngilga yoqimlidir, muloyimligi esa foydali. Shirin so'z sof ko'ngillar uchun asal kabi totlidir" - deydi alloma. O'quvchilar nutqini o'stirishda o'qituvchining til boyligi muhim ahamiyatga ega: bir tomondan, shirin tillilik o'quvchilarni o'qitish va tafakkurini rivojlantirishning muhim omili bo'lib hisoblanadi. Bundan shunday xulosa kelib chiqadiki, o'qituvchining til boyligi nutqining obrazli, chiroyli, jarangdor, namunali bo'lishini ta'minlaydi, natijada o'quvchi diqqatini o'ziga jalb etadi. Zotan, til va nutqning teranligi, o'qituvchining mahoratini, ma'naviy boyligini, o'qituvchilik qobiliyatining qay darajada ekanligini ifodalaydigan o'lchov, ko'rsatkich hisoblanadi. Amerikalik taniqli shoir Rolf Emerson: "Nutq qudratli kuch: u ishonтиради, undaydi, majbur qiladi" - deydi. Sharq mutafakkirlari ijodida til va nutq vositalari orqali notiq, voiz, qissaxon kabi maxsus san'at ahillari va mudarrislar diniy, ta'lim-tarbiyaviy, islomiy aqidalarni ommaga singdirishgani, pand-nasihatlar qilishgani bayon etiladi. Ushbu nutq sohiblari keng qamrovli bilimga, boy axborotga ega bolishgan. [8].

Xulosa

Shunday qilib, bo'lajak o'qituvchilarning milliy odob madaniyatini rivojlantirishda millatning boy ma'naviy-axloqiy merosi, milliy urf-odatlar, tarixiy an'analar, Sharq mutafakkirlari durdonalari va olijanob xalqimizning odob-axloq qoidalariga suyanmog'imiz lozimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbek tilining izohli lug'ati. - T.: "Davlat ilmiy" nashriyoti. 2007. 88-b.
2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni //Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. -T.: Share 1997, 20-29 betlar.
3. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat - engilmas kuch. - T.: O'zbekiston, 2009. - 176 b.
4. Mahmudov N. M. O'qituvchi nutq madaniyati. Darslik. - T O'zb. Milliy kutubxonasi, 2007. - 185 b.
5. Musurmonova O. Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. - T O'qituvchi, 1996. - 192 b. 6. Navoiy A Mahbub ul-qulub. Asarlar 15-tom.- T.: "Fan" 2005.
6. Ochilov M. Muallim qalb me'mori: Saylanma. -T.: O'qituvchi 2000. 8. Omonov N.T. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. T.: "Iqtisod-moliya". 2009. - 240 b.
7. Педагогика. (Под ред. П.И. Пидкасистого).- М.: Педагогическое общество России, 2003,- 608 с.
8. Абдужалилова Ш.А. Абдурауф Фитратнинг педагогик таълим таълимоти.-Тошкент, 2022

13.00.00

**ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ
ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ
PEDAGOGICAL SCIENCES**

65	O'zbek ajdodlari ijtimoiy-madaniy turmushida jismoniy tarbiya elementlarini shakllanishi	
	Tursunov A.A.	343
66	Innovatsion jamiyat sharoitida bo'lajak o'qituvchilarning milliy odob madaniyatini rivojlantirish	
	Abdualilova Sh.A, Janbayeva M.S.	349
67	Бўлажак тарбиячиларни амалий педагогик ва бошқаруви фаолиятига тайёрлашнинг ўзига хос жиҳатлари	
	Тошпўлатова Д.	354
68	Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida kichik ijodiy hikoyalar yozishga o'rgatish	
	Abduraxmonova D.Y. ..	358
69	Oliy ta'lim muassasalarida geografiya o'qitish metodikasini o'ziga xos xususiyatlari	
	Axmedova Y.Q, Xoliqova M.O. ..	362
70	Бошланғич синф ўқувчиларида маданият ва ижодкорлик компетенцияларини шакллантиришда қўйиладиган индивидуал талаблар	
	Асқарова Х.А.,.....	369
71	Нофилологик оtm талабаларининг касбий компетенциясини такомиллаштириш концепцияси	
	Атаева Н.С.	374
72	Pedagogikada ilg'or metodlar va innovatsion texnologiyalardan foydalanish	
	Aynaqulov X.A.,.....	378
73	Bo'lajak ofiserlarni tarbiyaviy faoliyatiga tayorlash mahoratini shakllantirish texnologiyasi	
	Batirov U.A.,.....	384
74	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashda axborot-texnologik kompetentligining o'rni va roli	
	Eshmirzayev Y.G',.....	388
75	Harakat qila bilishga oid malakalar tizimi	
	Ikromov I.M.,.....	392
76	Uzoq masofaga yuguruchi yengil atletlarni funksional tayyorgarlik ko'rsatkichlar dinamikasi	
	To'xtayev J.J.,.....	397
77	Oliy ta'lim tizimida boshqaruv xodimlari va professor-o'qituvchilar faoliyati samaradorligini baholash (kpi) tizimini joriy etish masalalari	
	Barotova M.B.,.....	401
78	Boshlang'ich sinf texnologiya darslarini steam ta'lim yondashuvi asosida kreativlik qobiliyatlarini shakllantirish	
	Kulboyeva D.A.,.....	404